

Rahvusvahelistes teadus-, arendus- ja innovatsioonialgatuses osalemise strateegiline raamistik

Rahvusvahelistes teadus-, arendus- ja innovatsioonialgatuses (edaspidi *TAI algatus*) osalemise strateegiline raamistik on Teadus-, arendus innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava (edaspidi *TAIE*) strateegilise juhtimise instrument ning defineerib Eestile olulised TAI algatuste valdkonnad, algatustega liitumise protsessi ja selles osalejate vastutuse.

Rahvusvahelised TAI algatused jagunevad õigusliku aluse järgi järgmiselt:

- Euroopa Liidu lepingu alusel loodud algatused, sh üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid (IPCEI), EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ partnerlused ja missioonid; teadustaristu koostöö, (nt ESFRI objektid, ERIC jm) ning Euroopa Teadusruumi (edaspidi *ERA*) algatused (nt *New European Bauhaus* algatus, Rohelise vesiniku ühisalgatus);
- rahvusvaheliste lepingutega reguleeritud algatused (nt CERN, ESA, EMBL, EMBC) ja nende projektid;
- riikidevaheliste lepingutega seatud programmid (nt Norra programm, FR-EE bilateraalne programm Parrot);
- teadust rahastavate asutuste vaheline koostöö, sh Eesti Teadusagentuuri (edaspidi *ETA*) sõlmitud rahvusvahelised kahe- ja mitmepoolsed koostöölepingud (nt Taiwaniga ja Jaapaniga).

Eesti riik toetab liitumist nende TAI algatustega, mis aitavad kaasa Eesti ühiskonna ja majanduse vajaduste ning teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni üldiste eesmärkide saavutamisele, sh soodsate tingimuste loomisele tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, hariduse ja kultuuri arengule ning Eesti kestmisele, seejuures toetab rahaliselt:

- TAIE fookusvaldkondadega¹ seotud rahvusvahelistest TAI algatuses osalemist Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi *HTM*) ning
- valdkondlike arengustrateegiaga seotud rahvusvahelistes TAI algatuses osalemist valdkondlik(ud) ministeerium(id).

Rahvusvahelise TAI algatusega liitumise eeltingimusteks on piisava hulga kriitiliste huviliste ja osapoolte olemasolu ning algatuses edukaks osalemiseks vajalik võimekus ja tase teaduses, ettevõtluses ja/või riigi tasandil. Rahvusvaheliste TAI algatustega liitumise valikute tegemisel lähtutakse järgnevatest põhimõtetest:

- EL raamprogrammi algatuste puhul vastab see Teadus- ja Arendusnõukogu (edaspidi *TAN*) poolt 13.02.2019 istungil kinnitatud EL raamprogrammi temaatilistele eelistustele²;

¹ TAIE fookusvaldkonnad on: 1) digilahendused igas eluvaldkonnas, 2) tervisetehnoloogia ja –teenused, 3) kohalike ressursside väärindamine, 4) nutikad ja kestlikud energialahendused ning 5) elujõuline Eesti ühiskond, keel ja kultuuriruum.

² Eesti temaatilistele eelistustele sobivad partnerlused on: 1) innovaatiliste terviselahenduste kiirem arendamine ja turvalisem kasutamine Euroopa patsientide jaoks ning ülemaailmne tervis; 2) digitaal- ja võtmetehnoloogiate edendamine ja kasutamine,

Kiidetud heaks Teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni poolt 28.04.2021 ning Teadus- ja Arendusnõukogu poolt 31.08.2021

- algatus vastab TAIE fookusvaldkondadele;
- algatuses osalemine aitab kaasa strateegia „Eesti 2035³“ arenguvajaduste lahendamisele, mille puhul Eesti enda ressursidest ei piisa ning mille lahendamiseks on vajalik rahvusvaheline koostöö;
- algatuses osalemine aitab kaasa valdkondlike arengueesmärkide saavutamisele, võimaldab valdkonnal teha arenguhüppe, anda edasisele arengule tuge või viia läbi märgatava kvalitatiivse mõjuga muudatusi.

Kui rahvusvahelise TAI algatuse olemust ei saa eelloetletud põhimõtete alusel hinnata (nt CERNi projektid), eeldab liitumine seda, et algatus on kooskõlas TAIE strateegia eesmärkidega ning:

- aitab kaasa ühiskonna, majanduse ja teaduse arenguga seotud eesmärkide saavutamisele,
- võimaldab suurendada teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolide võimekust teenida ühiskonna ja majanduse huve,
- on vajalik Eesti kompetentside arendamiseks ja
- toetab Eesti teaduse rahvusvahelistumist ja tippteadust.

Rahvusvaheliste TAI algatustega liitumist koordineerib HTM, algatustega liitumise otsusprotsess on väljendatud tabelis 1.

Tabel 1. Rahvusvaheliste TAI algatustega liitumise otsustusprotsess.

TAI algatus	Liitumise otsustamise alused	Kinnitav kogu	Operatiivtasandil voorudes osalemine ja projektidega liitumine
Euroopa Liidu lepingu alusel loodud algatused			
Üleeuroopalist huvi pakkuvad tähtsad projektid	Strateegiline raamistik	Vabariigi Valitsus	ETAg osaluskavaga
Riigi osalust eeldavad raamprogrammi partnerlused ⁴	Strateegiline raamistik	Vabariigi Valitsus	ETAg osaluskavaga
Raamprogrammi partnerlused, kus riik ei osale	Organisatsiooni arengukava	Osalev organisatsioon	-
Raamprogrammi missioonid	Strateegiline raamistik	TAIE juhtkogu	ETAg osaluskavaga
Teadustaristu koostöö (ESFRI ja ERICu objektid)	Eesti teadustaristu teekaart	Vabariigi Valitsus	Teekaart (andmed kajastuvad osaluskavas)

sh uuenduslikud tehnoloogiad nagu tehisintellekt ja kvantumtehnoloogia; 3) jätkusuutlikud, kaasavad, bioressursipõhised lahendused; 4) puhtad vesiniku ja jätkusuutliku energia säilitamise tehnoloogiad, millel on väiksem ökoloogiline jalajälg ja vähem energiamahukas tootmine; 5) puhtad, ühendatud, koostööd tegevad, iseseisvad ja automatiseeritud lahendused inimeste ja kaupade tuleviku liikuvusvajaduste lahendamiseks. Eestile olulised **missioonide valdkonnad** on: 1) kohanemine kliimamuutustega, 2) vähk, 3) terved ookeanid ja looduslikud veekogud, 3) süsinikneutraalsed ja targad linnad ning 5) terve pinnas jätkusuutlikuks toiduks.

³ Strateegias “Eesti 2035“ defineeritud arenguvajadused on: 1) rahvastik, 2) tervis ja eluiga, 3) ühiskond ja võimalused, 4) õppimisvõimalused, 5) ettevõtluskeskkond, 6) elurikkus ja keskkond, 7) ruum ja taristu, 8) julgeolek ja turvalisus ning 9) riigijuhtimine.

⁴ 2021/22. a alustavad riigi osalusega partnerlused on: Euroopa avatud teaduspilv; Kemikaalide riskihindamine; Euroopa tervise teadusruum; Tervise- ja hoolekandesüsteemide muutmine; Linnakeskkonna muutuste juhtimine jätkusuutlikuks arenguks; Puhtale energiale üleminek; Biomitmekesisuse päästmine elu tagamiseks Maal; Sinised ookeanid; Vee turvalisuse tagamine; Innovaatilised VKEd; Metroloogia; Euroopa Liidu – Aafrika globaalne tervispartnerlus; Kõrgjõudlusega superarvuti; Võtme digitehnoloogiad.

Kiidetud heaks Teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni poolt 28.04.2021 ning Teadus- ja Arendusnõukogu poolt 31.08.2021

ERA algatused (piloodid jt ühisalgatused)	Strateegiline raamistik	TAIE juhtkogu, valdkondlik ministerium	ETAg osaluskavaga
Rahvusvahelise koostöölepinguga reguleeritud algatused			
Rahvusvahelised ettevõtted nt CERN, EMBL, ESA, EMBC	Strateegiline raamistik (protsessi reguleerib EV Välissuhtlusseadus)	Vabariigi Valitsus	ETAg osaluskavaga
Rahvusvaheliste ettevõtete (nt CERNi) projektid	Strateegiline raamistik	TAIE juhtkogu	ETAg osaluskavaga
Riikidevaheliste koostöölepingutega seatud TAI koostöö (nt Norra programm, Parrot)	Strateegiline raamistik	TAIE juhtkogu	Programmi hindamiskogu
ETAg kahe- ja mitmepoolsed lepingud	ETAg arengukava	ETAg nõukogu	Lepingujärgne otsustuskogu

Käesolev strateegiline raamistik ei kohaldu teadustaristu rahvusvahelisele koostööle, seda reguleerib Eesti teadustaristu teekaart; ning teadust rahastavate asutuste vahelisele koostööle, mida reguleerib Kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise põhimõtted. Rahvusvaheliste lepingutega reguleeritud algatustega liitumist reguleerib EV Välissuhtlusseadus, kuid algatusega liitumise otsustamisel tuginetakse käesolevad raamistikus toodud põhimõtetele.

Strateegilise raamistiku alusel otsustatud algatusega liitumise protsessi etapid (joonis 1) ja selles osalejate rollid on järgmised:

1. HTM edastab riigi osalust eeldavate algatuste info valiku tegemiseks:
 - 1.1 valdkondlikele ministeriumidele ja
 - 1.2 teadusasutustele.
2. Valdkondlikud ministeriumid:
 - 2.1 konsulteerivad vajadusel enda valdkonna TA asutuste ja ettevõtetega,
 - 2.2 teevad valiku oma valitsemisala eesmärkidest ja vajadustest lähtudes ning
 - 2.3 esitavad oma ettepanekud koos esialgse eelarvelise panuse suurusega HTMile.
 - 2.4 Kui ühes TAI algatuses on esindatud mitme ministeriumi eesmärgid ja huvid, lepivad ministeriumid omavahel kokku selles, kes neist juhtpartneri rolli võtab ja milline on TAI algatuses osalemise rahastusmudel, seejuures tuleb silmas pidada, et HTM võimendab ETAg kaasrahastamise kaudu ainult neid TAI algatusi, mida valdkondlikud ministeriumid rahastavad.
 - 2.5 Valiku tegemisel võtavad ministeriumid kohustuse tagada täielikult või osaliselt (nt ETAg, EASi, ministeriumi allasutuse või teise ministeriumi kaasrahastamisega) TAI algatuses osalemisega seotud kulude katmise.
3. HTM koondab Eesti teadlaskonnale oluliste riigi osalust eeldavate TAI algatuste loetelu ja esitab selle valdkondlikele ministeriumitele teadmiseks.
 - 3.1 Valdkondlikud ministeriumid saavad täiendada saadud info põhjal vajadusel liitumissettepanekuid.
 - 3.2 Kui Eesti teadlaskonnale oluline TAI algatus jääb valdkondliku ministeriumi toetuseta ning algatuses osalemise osas on esindatud kaalukas avalik ja teadlaskonna huvi, esindab TAI algatuses riiki:
 - 3.2.1 HTM, juhul kui algatus vastab TAIE eesmärkidele,
 - 3.2.2 valdkondlik(ud) ministerium(id), juhul kui algatus vastab valdkondlikule TA strateegiale.

Kiidetud heaks Teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni poolt 28.04.2021 ning Teadus- ja Arendusnõukogu poolt 31.08.2021

4. HTM:

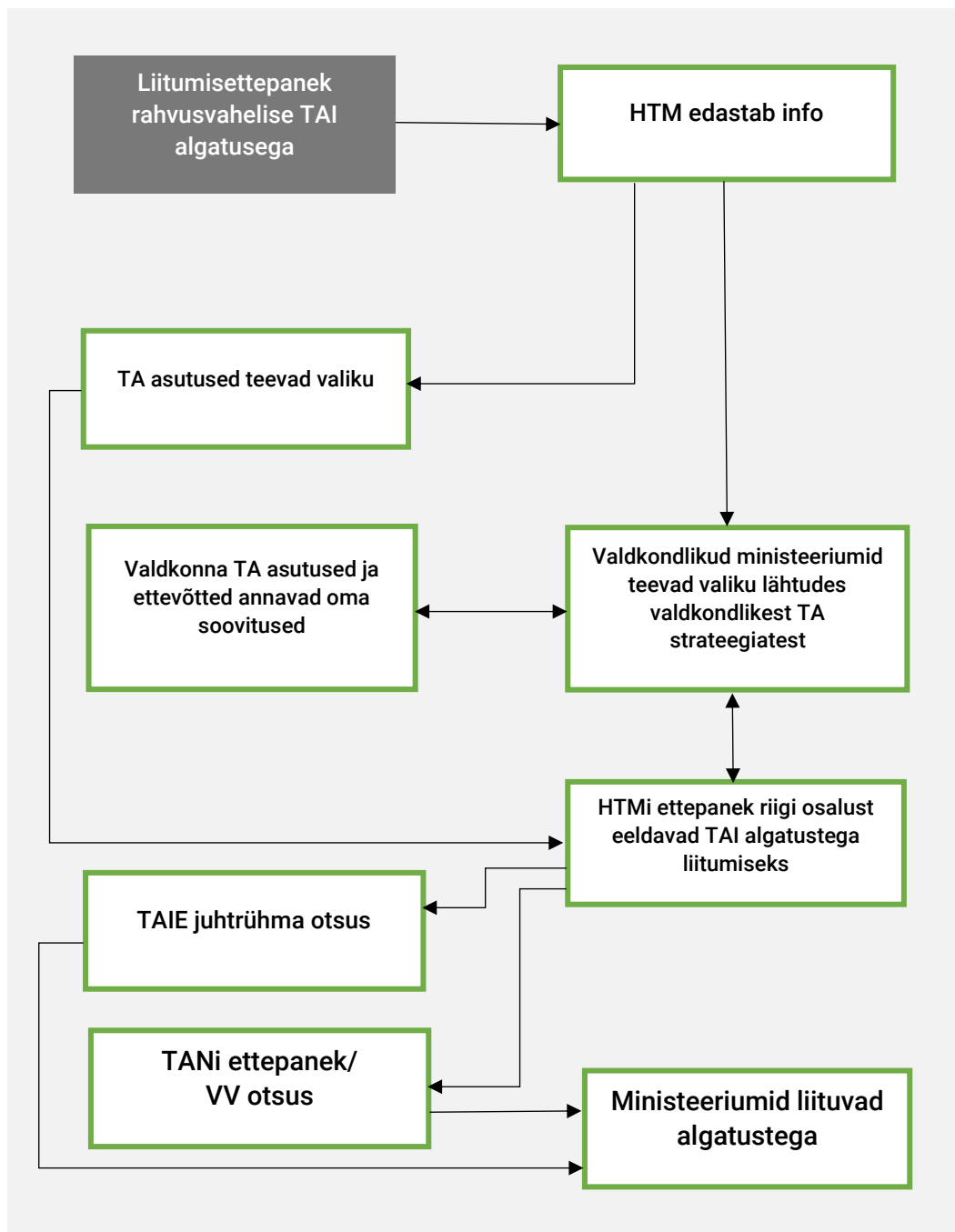
4.1 koondab ministeeriumite ja teadusasutuste ettepanekud,

4.2 koostab osaluspõhimõtetest ja rahalistest vahenditest lähtudes TAI algatusega liitumise ettepaneku ja esitab:

4.2.1 VV otsust eeldava TAI algatusega liitumise ettepaneku TANile soovitude tegemiseks;

4.2.2 muude TAI algatusega liitumise ettepaneku TAIE juhtkogule otsustamiseks.

Ministeeriumid liituvad TAI algatustega vastavalt Vabariigi Valitsuse või TAIE juhtkogu otsusele ja korraldavad algatuste strateegilises planeerimises osalemise. Taotlusvoorude ja projektide, ehk operatiivtasandil tasandil koordineerib TAI algatustes osalemist ETAg osaluskava alusel.

Joonis 1. Rahvusvaheliste TAI algatustega liitumise protsess